

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Σουζάννα-Μαρία Νικολάου Ασημίνα Βασιίση Νταίζη-Μαργαρίτα Δανιηλίδου Βασιλική Πασχαλιώρη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΕΡΓΟΥ

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ Σουζάννα-Μαρία Νικολάου, Λέκτορας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ασημίνα Βασιτίση, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
Νταίζη-Μαργαρίτα Δανηλίδου, Σχολική Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης
Βασιλική Πασχαλιώρη, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
Η συγγραφική ομάδα συνεργάστηκε με την κ. **Χαρίκλεια Μποζώνη**,
Εκπαιδευτικό Α/θμιας Εκπαίδευσης, κατά τη διάρκεια της συγγραφής
του βιβλίου.

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη, Επικ. Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών
Σταμάτης Βούλγαρης, Σχολικός Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης
Αθανάσιος Γιαννίκας, Σχολικός Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ Σπύρος Γούσης, Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Μαρία Αλιφεροπούλου, Φιλολόγος

**ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ
ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ** Αλεξάνδρα Χ. Κουλουμπαρίση, Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
(2006-2008)
Αρετή Καραθανάση, τ. Μόνιμη Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
(2003-2006)

**ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ** Ασπασία Οικονόμου, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης (2005-2008)
Ουρανία Πρεσβέλου-Ακτύπη, τ. Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
(2004-2005)
Μαρία Παπαχρήστου, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης (2003-2004)

ΕΞΩΦΥΛΛΟ Σπύρος Γούσης, Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ **ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA A.E.**

Γ' Κ.Π.Σ./ΕΠΕΑΕΚ II/Ενέργεια 2.2.1/Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	4
1η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η κοινωνία	
Ενότητα Α΄: Η Οικογένεια	7
Κεφάλαιο 1ο: Η οικογένεια, τα μέλη της και οι μεταξύ τους σχέσεις	8
Κεφάλαιο 2ο: Ρόλοι, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας.....	10
Κεφάλαιο 3ο: Δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια.....	14
Ενότητα Β΄: Το Εκπαιδευτικό Σύστημα	16
Κεφάλαιο 1ο: Το εκπαιδευτικό σύστημα και το σχολείο	17
Κεφάλαιο 2ο: Ένα σχολείο για όλους.....	21
Ενότητα Γ΄: Η Εκκλησία	23
Κεφάλαιο 1ο: Η Εκκλησία της Ελλάδος	24
Κεφάλαιο 2ο: Άλλα θρησκευόμενα στην Ελλάδα	26
Ενότητα Δ΄: Οργάνωση κοινωνικής και πολιτικής ζωής	28
Κεφάλαιο 1ο: Οι Δήμοι και οι Κοινότητες στην Ελλάδα.....	29
Κεφάλαιο 2ο: Οργάνωση – Διοίκηση των Δήμων και Κοινοτήτων	31
Κεφάλαιο 3ο: Οι εκλογές στον Δήμο	33
Κεφάλαιο 4ο: Η οικονομική οργάνωση των Δήμων	35
Κεφάλαιο 5ο: Οργανωμένες ομάδες - Σύλλογοι.....	38
2η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η πολιτεία	
Ενότητα Α΄: Κράτος και πολίτευμα	41
Κεφάλαιο 1ο: Το Κράτος	42
Κεφάλαιο 2ο: Το πολίτευμα και οι μορφές του	43
Κεφάλαιο 3ο: Το Δημοκρατικό Πολίτευμα	45
Κεφάλαιο 4ο: Οι λειτουργίες της κρατικής εξουσίας	48
Κεφάλαιο 5ο: Το ελληνικό Σύνταγμα.....	51
Ενότητα Β΄: Κράτος και πολίτης	53
Κεφάλαιο 1ο: Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη	54
Κεφάλαιο 2ο: Πνευματικά δικαιώματα	57
Κεφάλαιο 3ο: Πολιτική άμυνα και Πολιτική προστασία	58
Κεφάλαιο 4ο: Η ενημέρωση του πολίτη	61
3η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση	
Ενότητα Α΄: Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα	64
Κεφάλαιο 1ο: Η Ευρωπαϊκή Ένωση: όργανα και λειτουργίες της	65
Κεφάλαιο 2ο: Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση	69
Κεφάλαιο 3ο: Σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	70
Ενότητα Β΄: Οι Ευρωπαίοι Πολίτες	73
Κεφάλαιο 1ο: Λαοί και πολιτισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	74
Κεφάλαιο 2ο: Δικαιώματα και υποχρεώσεις των Ευρωπαίων Πολιτών.....	76
4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα	
Ενότητα Α΄: Διεθνείς Οργανισμοί και Οργανώσεις	80
Κεφάλαιο 1ο: Παγκόσμια προβλήματα	81
Κεφάλαιο 2ο: Ο ρόλος των Διεθνών Οργανισμών.....	83
Ενότητα Β΄: Τα ανθρώπινα δικαιώματα	88
Κεφάλαιο 1ο: Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	89
Κεφάλαιο 2ο: Τα δικαιώματα του παιδιού.....	93

Πρόλογος

Γεια χαρά! Είμαι ο Δικαιόπολις!
Μπορεί να σας φαίνεται περίεργο
το όνομά μου, αλλά ήταν η αφορμή
για να αρχίσω να εξερευνώ τον
κόσμο της Κοινωνικής και
Πολιτικής Αγωγής. Τι λέτε; Θα με
ακολουθήσετε στο ταξίδι μου;

Γεια σας! Το όνομά μου είναι
Ειρήνη. Εγώ και ο Δικαιόπολις
είμαστε φίλοι.
Μαζί θα κάνουμε αυτό
το ταξίδι! Παιδιά ελάτε!!!

Ο Δικαιόπολις είναι ήρωας του έργου «Αχαρνής» του Αριστοφάνη. Στο έργο αυτό ο Δικαιόπολις υπερασπίζεται την ειρήνη στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών. Δεν πείθει, όμως, τους Αθηναίους συμπολίτες του να ακολουθήσουν το παράδειγμά του κι έτσι μόνος του αποφασίζει να κλείσει ειρήνη για εκείνον και για την οικογένειά του. Με τον τρόπο του αποδεικνύει τα αγαθά της ειρήνης και διακωμωδεί τη φιλοπόλεμη μερίδα του αθηναϊκού λαού της εποχής εκείνης. Με ευφυή τρόπο ο Αριστοφάνης επέλεξε για τον ήρωά του το όνομα Δικαιόπολις από τις λέξεις: Δίκαιο+ Πόλις. Από τη μια μεριά, έχουμε την «πόλη», που είναι ο χώρος μέσα στον οποίο οι άνθρωποι ζουν, δραστηριοποιούνται και συνήθως μοιράζονται παρόμοιο τρόπο ζωής και ίσως κοινούς στόχους. Από την άλλη, το «δίκαιο» που σχετίζεται με τους κανόνες με βάση τους οποίους οργανώνεται η ζωή των ανθρώπων με στόχο την αρμονική συνύπαρξή τους και την πρόοδό τους.

Η Ειρήνη πήρε το όνομά της από την ομώνυμη κωμωδία του Αριστοφάνη. Το έργο αυτό αναφέρεται στη σύναψη ειρήνης μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών και παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με τους «Αχαρνής», αφού εκφράζει τον πόθο των πολιτών για ειρήνη. Η Ειρήνη είναι θεά, την οποία έχει φυλακίσει ο Πόλεμος σε βαθιά σπηλιά. Ο Τρυγαιός, ήρωας του έργου, προσκαλεί τον λαό να την ελευθερώσουν. Τρέχουν όλοι με προθυμία και τελικά κατορθώνουν να τη σώσουν.

Γνωριμία με τα σύμβολα του βιβλίου

Όπου βλέπεις...	σημειώνει:	Όπου βλέπεις...	σημειώνει:
	Συζητάμε στην τάξη		Λέμε τη γνώμη μας
	Διαβάζουμε		Ερευνούμε

Φωτογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν ανά κεφάλαιο

1η Θεματική ενότητα

Ενότητα Α': Κεφ. 2: φωτ. 2.1 Ευρωπαϊκή Ένωση, φωτ. 2.2 υλικό της συγγραφικής ομάδας, φωτ. 2.3 Unicef, φωτ. 2.4 υλικό της συγγραφικής ομάδας

Ενότητα Γ': Κεφ. 1: φωτ. 1.1 Θρησκευτικά Δ' τάξης Δημοτικού σχολείου ΟΕΔΒ, φωτ. 1.2 υλικό συγγραφικής ομάδας

Κεφ. 2: φωτ. 2.1, 2.2 Μελέτη Περιβάλλοντος Β' τάξης Δημοτικού σχολείου ΟΕΔΒ, φωτ. 2.3 υλικό της συγγραφικής ομάδας

Ενότητα Δ': Κεφ. 1: φωτ. 1.1 Αγροτουριστική Α. Ε. Εναλλακτική Τουριστική Ανάπτυξη, Νομός Φλώρινας, φωτ. 1.2 Νομαρχία Θεσπρωτίας

Κεφ. 2: φωτ. 2.1 υλικό της συγγραφικής ομάδας

Κεφ. 4: φωτ. 4.1, 4.2 Περιοδικό «ΕΛΟΥΝΤΑ»

2η Θεματική ενότητα

Ενότητα Α': Κεφ. 1: φωτ. 1.1 Γεωγραφία Ε'τάξης Δημοτικού σχολείου ΟΕΔΒ

Κεφ. 4: φωτ. 4.1 Ευρωπαϊκή Ένωση, φωτ. 4.2 Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Γ' τάξης Γυμνασίου ΟΕΔΒ

Κεφ. 5: φωτ. 5.1, 5.2 Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. ΙΓ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978

Ενότητα Β': Κεφ. 3: φωτ. 3.1, 3.2 Unicef, φωτ. 3.3 Ευρωπαϊκή Ένωση, φωτ. 3.4 Ελευθεροτυπία

3η Θεματική ενότητα

Όλο το φωτογραφικό υλικό της ενότητας προέρχεται από έντυπο υλικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4η Θεματική ενότητα

Ενότητα Α': Κεφ. 1: φωτ. 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 UNICEF, φωτ. 1.6, 1.7 Greenpeace, Διεθνής Αμνηστία, 1.8 Ελευθεροτυπία

Κεφ. 2: φωτ. 2.1, 2.2, 2.3 Unicef

Ενότητα Β': Κεφ. 1: φωτ. 1.1 Focus, Greenpeace, 1.2 Διεθνής Αμνηστία, 1.3, 1.4 Το Βήμα, National Geographic 2006

Κεφ. 2: φωτ. 1.1 Ευρωπαϊκή Ένωση

Όλο το υπόλοιπο υλικό προέρχεται από τους αρμόδιους φορείς, όπου γίνεται αναφορά, ή δημόσιες υπηρεσίες (Υπουργεία, Βουλή κ.τλ.) και τους ευχαριστούμε πολύ για τη συνεισφορά τους.